

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Петър Георгиев Бончовски,

*ИДП-БАН, член на Научното жури, назначено със
Заповед № РД-09-38 от 05.06.2024 г. на Директора на
Института за държавата и правото към Българска
академия на науките*

Във връзка с открита процедура за защита на
дисертационен труд за придобиване на образователната и
научна степен „доктор” на Йорданка Тодорова Николова,
докторант в задочна форма на обучение към ИДП-БАН,
Секция по гражданскоправни науки, по докторска програма
„Гражданско и семейно право“, в професионално направление
ш. 3.6. Право

на тема:

**Произход и сурогатно майчинство. Проблеми и
разрешения“**

Научен ръководител: доц.д-р Велина Тодорова

1. Процедурата

1.1. Не се установяват нарушения на изискванията на законодателството: съответните разпоредби на ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на БАН и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на ИДП.

1.2. Съгласно изискването следва да представи на научното жури минимум три публикации по темата на дисертацията, направени в научни или академични издания с редакционна колегия. Представени са три публикации, които отговарят на изискванията.

1.3. Не са ми известни и не намирам данни за плагиатство. Докторантът е приложила декларация за оригиналност.

2. Относно дисертанта

2.1. Не познавам докторантката и нямам лични впечатления.

2.2. Съгласно представените биографични данни професионалното развитие на докторанта е тясно свързано с

работа като адвокат. Практическата професионална реализация е винаги плюс при изследвания за придобиване на научната и образователна степен доктор.

2.3. От представения текст няма съмнения, че докторантът борави свободно с детайлите на законодателството в изследваната правна област и разполага с възможността за представяне на различни практически хипотези, вкл. чрез анализ на съдебни решения от различни юрисдикции.

3. Понятиен апарат. Цитати

3.1. В дисертацията се използва адекватен юридически езиков апарат. Използва се като цяло терминология, съобразена с общоприетите изисквания.

3.2. Цитатите са уместни и правени в контекста. Използван е богат научен апарат от национални и чуждестранни автори (191 цитирани публикации). Тежестта при тях пада върху чуждестранни източници, което е разбираме предвид избора на тема и подхода към изследването на проблемите.

3.3. Съдебната практика (национална, от различни чуждестранни източници и от международни юрисдикции) е също уместно използвана.

4. Изпълнение на задачите на дисертацията.

4.1. Изследването има категорично монографичен характер с ясно изявен теоретичен център и смислова нишка при изследването на проблеми от различните правни области. Има също така предимството и недостатъка да е първото цялостно изследване по темата, което само по себе си е стойност. Обемът е повече от достатъчен, за да може да се приеме монографичната стойност на проекта на докторат.

4.2. Дисертантът си е поставил за цел цялостно комплексно изследване на института на сурогатното майчинство (който не се ограничава само до придобиване качеството майка, респ. баща) с неговите специфични предпоставки и последици, които засягат различни клонове на материалното право, както и някои процесуални аспекти. Може да се установи, че задачата е изпълнена, и то на много високо ниво.

4.3. Напълно уместно намирам при това използвания интердисциплинарен подход на изследване на социалните аспекти на явлениято и поставянето им в контекста на проблемите и начина на тяхното разрешаване в различни правни системи чрез широко сравнителноправно изследване и анализ.

4.4. Чрез подобен подход може на първо място да се получи въз основа на труда една сравнително пълна представа за биологично-етичните и комерсиални въпроси, свързани с

новата възможност за раждане на дете без генетична връзка с майката, предоставена от новите технологии. Без тези аспекти не може да се предложи и качествена правна уредба.

4.5. Считам в тази връзка за напълно приемливо и обосновано предложението сурогатното майчинство да се ползва в ограничен обхват при медицински установена невъзможност за репродукция. Цялото развитие на човечеството се основава в крайна сметка на намиране на разрешения, които са против естествения ход на природата.

Например, човешкият организъм не е пригоден да обработва храни от типа на зърнените култури, както те се добиват от природата без да са преработени: пшеница и прочее. Цялата ни възможност да се храним с тях и поставим на това основите на съвременната цивилизация се основава на развитие на технологиите: от простото смилане с два камъка, до съвременните поточни линии за производство на хляб.

4.6. Полезен е и правно историческият подход на представяне на различните опити сурогатното майчинство, респ. възможността за придобиване и на качеството баща да се уредят в националното законодателство.

4.7. Информативен и точен е анализът на актуалното състояние на законодателството. Този анализ е задължителна отправна точка на бъдещото развитие на уредбата. Най-малко правната сфера е силно консервативна и традициите и

настройки трябва да се отчитат. Обратният подход е в състояние да доведе до обезсмисляне на всяка прекалено кардинална правна промяна на национално ниво.

4.8. Считаю, че изследването е проведено адекватно, разгърнати са множество напълно релевантни хипотези и са анализирани в детайли различните техни специфики от теоретична и практическа гледна точка. Приветстваю, че при спорни въпроси дисертантката не се колебае да изрази своята позиция.

4.9. Предложенията *de lege ferenda* са приемливи, като е направен опит да се балансират рационално интересите на частноправните субекти и обществото. Много положителен момент е категоричното поставяне на интересите на детето като водеща отправна точка.

4.10. Докладът на научния ръководител доц. д-р Велина Тодорова е с подчертано положителна оценка.

5. Бележки

Имам резерви на принципно ниво към някои моменти в предложената уредба, ако се допусне сурогатно майчинство. Те не са в състояние доведат до отрицателна оценка. Така или иначе въпросът е много дискуссионен и затова няма да ги излагам.

6. Заключение

При отчитане на гореизложеното считам, че дисертационният труд, съгласно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, свидетелства за теоретични знания на кандидата по съответната научна специалност, достатъчна способност за самостоятелни научни изследвания и тяхното претворяване в текст, който отговаря на изискванията на научен труд съгласно съвременните стандарти.

Споделям като цяло дефинираните в автореферата научни приноси, както и намирам предложенията de lege ferenda за уместни. Поради това проектът за дисертация притежава необходимите качества и научни достойнства на докторска дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Направените констатации са основание да направя положителна оценка на представения проект и да гласувам „за“ придобиването от Йорданка Тодорова Николова на образователната и научна степен „доктор“ по докторска програма „Гражданско и семейно право“, в професионално направление ш.3.б. Право.

.....

/доц. д-р П. Бончовски/

O P I N I O N

from Associate Professor Dr. Petar Georgiev Bonchovski,

ISL-BAS, member of the Scientific Jury appointed by Order No. RD-09-38 of June 5, 2024, issued by the Director of the Institute for the State and Law at the Bulgarian Academy of Sciences

In connection with the initiated procedure for the defense of a dissertation for the acquisition of the educational and scientific degree "Doctor" by Yordanka Todorova Nikolova, a part-time doctoral student at the Institute for the State and Law - Bulgarian Academy of Sciences, Section of Civil Law Sciences, in the doctoral program "Civil and Family Law," within the professional field 3.6 Law.

On topic:

“Origin and surrogacy. Problems and solutions.”

Academic Supervisor: Associate Professor Dr. Velina Todorova

1. The Procedure

1.1. No violations of legal requirements have been identified: the relevant provisions of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria and the Regulations for its Application, the Rules for the Conditions and Procedures for the Acquisition of Academic Degrees and the Appointment to Academic Positions at the Bulgarian Academy of Sciences, and the Rules for the Conditions and Procedures for the Acquisition of Academic Degrees and the Appointment to Academic Positions at the Institute for the State and Law.

1.2. According to the requirements, the candidate must present to the academic jury a minimum of three publications on the dissertation topic, published in scientific or academic journals with an editorial board. Three publications meeting these requirements have been submitted.

1.3. I am not aware of, nor have I found any evidence of plagiarism. The doctoral candidate has provided a declaration of originality.

2. Regarding the Doctoral Candidate

2.1. I do not know the doctoral candidate personally and have no personal impressions.

2.2. According to the provided biographical information, the professional development of the doctoral candidate is closely related to working as an attorney-at-law. Practical professional experience is always a plus for research aimed at acquiring the scientific and educational degree of Doctor.

2.3. From the presented text, there is no doubt that the doctoral candidate is well-versed in the details of the legislation in the studied legal field and has the capability to present various practical hypotheses, including through the analysis of judicial decisions from different jurisdictions.

3. Conceptual Framework. Citations

3.1. The dissertation employs an adequate legal language framework. The terminology used aligns with commonly accepted standards.

3.2. The citations are appropriate and made in context. A rich scientific apparatus from national and international authors is utilized (191 cited publications). The emphasis is on foreign sources, which is understandable given the choice of topic and the approach to researching the issues.

3.3. Judicial practice (national, from various foreign sources, and from international jurisdictions) is also appropriately used.

4. Execution of the Dissertation Tasks

4.1. The research has a distinctly monographic character with a clearly defined theoretical focus and a coherent thread in the study of issues across various legal fields. It also has the advantage and disadvantage of being the first comprehensive study on the topic, which is valuable in itself. The volume is more than sufficient to establish the monographic value of the doctoral project.

4.2. The doctoral candidate has aimed for a thorough, comprehensive study of the institution of surrogacy (which is not limited to acquiring the legal status of mother or father) with its specific prerequisites and consequences, affecting various branches of substantive law as well as some procedural aspects. It can be determined that this task has been accomplished at a very high level.

4.3. I find the use of an interdisciplinary approach to examining the social aspects of the phenomenon and placing them in the context of the issues and their resolution in different legal systems through extensive comparative legal research and analysis to be entirely appropriate.

4.4. This approach allows for, first and foremost, a relatively complete understanding of the biological-ethical and commercial issues related to the new possibility of childbirth without a genetic connection to the mother, provided by new technologies. Without these aspects, a qualitative legal regulation cannot be proposed.

4.5. In this context, I consider the proposal for surrogacy to be utilized in a limited scope under medically established reproductive impossibility to be entirely acceptable and justified.

The entire development of humanity ultimately relies on finding solutions that go against the natural course of nature.

For example, the human body is not adapted to process foods like cereals in their natural, unprocessed state, such as wheat. Our ability to consume these foods and base modern civilization on them relies on technological advancements—from simple grinding with two stones to modern bread production lines.

4.6. The legal-historical approach to presenting various attempts to regulate surrogacy, and the possibility of incorporating the status of father into national legislation, is also valuable.

4.7. The analysis of the current state of legislation is informative and accurate. This analysis is a necessary starting point for the future development of the regulation. At the very least, the legal field is highly conservative, and traditions and settings must be taken into account. An opposing approach could render any excessively radical legal changes at the national level meaningless.

4.8. I believe that the research has been conducted adequately, with numerous highly relevant hypotheses explored and their various specifics analyzed in detail from both theoretical and practical perspectives. I welcome the doctoral candidate's decision for not hesitating to express her position on contentious issues.

4.9. The *de lege ferenda* proposals are acceptable, as they attempt to rationally balance the interests of private parties and

society. A very positive aspect is the clear emphasis on the interests of the child as the primary starting point.

4.10. The report from the academic supervisor, Associate Professor Dr. Velina Todorova, is highly positive.

5. Notes

I have principled reservations regarding some aspects of the proposed regulation, should surrogacy be allowed. However, these reservations are not sufficient to lead to a negative evaluation. In any case, the issue is highly debatable, so I will not elaborate on them.

6. Conclusion

Taking the above into account, I believe that the dissertation, in accordance with the requirements of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria, demonstrates the candidate's theoretical knowledge in the relevant scientific field, sufficient ability for independent research, and the capacity to present it in a text that meets the standards of a scientific work according to contemporary criteria.

I generally agree with the scientific contributions defined in the summary and find the *de lege ferenda* proposals appropriate. Therefore, the dissertation project possesses the necessary qualities and scientific merits to be recognized as a doctoral

dissertation for the attainment of the educational and scientific degree of “Doctor”.

The observations made provide grounds for a positive assessment of the presented project and for voting in favor of awarding Yordanka Todorova Nikolova the educational and scientific degree of “Doctor” in the doctoral program "Civil and Family Law," within the professional field 3.6 Law.

.....

/Assoc. Prof. Dr. P. Bonchovski/